

Плетенець В.М.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ ПІД ЧАС ДОПИТУ

Розглянуто особливості встановлення психологічного контакту при проведенні допитів. Наголошено на важливості встановлення психологічного контакту за усіма допитами.

Ключові слова: допит, слідча (розшукова) дія, психологічний контакт, тактичний прийом, розслідування.

Постановка проблеми. Встановленню психологічного контакту з різними категоріями осіб при проведенні їх допитів приділяли увагу багато вчених. У той же час дана проблема у практичній діяльності так і не набула вирішення. Зазначене обумовлює необхідність приділення даному питанню постійної уваги з боку науковців. Це обумовлено як змінами у злочинній діяльності, так і проведенням новітніх досліджень з криміналістики, психології тощо.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми встановлення психологічного контакту при проведенні допиту розглядали такі вчені, зокрема: Р. С. Белкін, В. П. Бахін, В. К. Весельський, А. Ф. Волобуєв, Є. Д. Лук'янчиков, В. О. Коновалова, М. В. Салтевський, К. О. Чаплинський, В. Ю. Шепітько та багато інших.

Метою даної статті є висвітлення організаційно-тактичного забезпечення встановлення психологічного контакту при проведенні допиту.

Виклад основного матеріалу. Із впевненістю можна сказати, що жодне розслідування не обходиться без проведення такої процесуальної дії як допит.

Допит визначається М.В. Салтевським як досудова, слідча і судова дія, у процесі якої орган розслідування або суд одержують інформацію від допитуваного про обставини, що мають значення для встановлення істини у справі [1, с. 358]. Загальновідомо, що найбільш поширеною слідчою дією, що займає майже 25 % від загальної кількості робочого часу слідчого, є допит [2, с. 282]. У той же час зі всього бюджету часу, що витрачається слідчим на провадження слідчих дій, на проведення допитів припадає понад 80 % [3, с. 3]. Незважаючи на те, що останній є найбільш повторюваною процесуальною дією, однак залишається складною, у кожному конкретному випадку індивідуальною, а іноді – неповторною. Проведення допиту передбачає вербальну комунікацію між слідчим та допитуваним.

Будь-яке спілкування між учасниками досудового розслідування передбачає здійснення впливу один на одного. У судово-психологічній та криміналістичній літературі цілком обґрунтованим вважається твердження про те, що без психологічного контакту не можна обійтися у жодній слідчій дії, що пов'язана зі спілкуванням [4, с. 12]. Зазначене твердження є безперечним і якщо мова йде про таку складну слідчу дію як допит. Допит не може призвести до досягнення його цілей, якщо не встановлено психологічного контакту між слідчим та допитуваним [5, с. 67].

Психологічний контакт – це найбільш сприятлива психологічна "атмосфера" допиту, яка сприяє взаємодії та взаємовідносинам між учасниками, певний "настрій" на спілкування [6, с. 197]. Психологічний контакт завжди має двосторонній характер, його встановлення і підтримання залежать як від слідчого, так і від допитуваного, хоча ініціатива повинна належати слідчому. Існує двосторонній контакт, в якому допитуваний відчуває, що він становить для слідчого певний інтерес. Тому встановлення психологічного контакту вимагає від слідчого знання психології допитуваного. Він повинен враховувати його індивідуально-психологічні особливості, типологічні якості, психічний стан на момент допиту, життєвий досвід та ін.

Установлення психологічного контакту, наголошує В. О. Коновалова, передбачає вивчення даних про особу допитуваного: матеріали кримінального провадження, показання свідків чи обвинувачених, характеристики, отримані в результаті оперативно-розшукової діяльності. Аналіз даних дозволяє скласти припущення про психологічний та соціальний портрет особи, з якою має відбутися розмова. Це свого роду перша стадія підходу до спілкування. Друга стадія має місце у процесі допиту, де слідчий чи суддя отримують безпосереднє враження про особу допитуваного під час допиту. В усіх випадках під час допиту необхідно створювати психологічну атмосферу, яка налаштує допитуваного на спілкування, що передбачає прагнення з боку офіційної особи до усунення конфліктних ситуацій, до виникнення у допитуваного зацікавленості у спілкуванні [7, с. 66]. Опитані нами слідчі визначили, що здебільшого (98 %) здійснюють дії, спрямовані на встановлення психологічного контакту з допитуваними. Серед причин невстановлення психологічного контакту перед проведенням допиту визначалися: вже встановлений раніше психологічний контакт, негативне ставлення допитуваного, що обумовлювало перенесення допиту на інший час. Наведені нами дані визначають, що встановлення психологічного контакту слідчими розглядається як один з найбільш ефективних тактичних прийомів при проведенні допиту.

У ході встановлення психологічного контакту може бути з'ясована позиція та, відповідно, ставлення особи до проведення допиту. При цьому, як наголошує Є.І. Макаренко, потерпілих можна розділити на дві групи: ті, що бажають, та ті, що не бажають давати правдиві свідчення [8, с. 120]. Визначення зайнятої допитуваним позиції сприятиме отриманню слідчим інформації, необхідної для вірного визначення напрямку проведення допиту.

Під час допиту певна кількість осіб відмовляється від дачі свідчень або

дає неправдиві свідчення. Трапляються й такі свідки, які бажають виправдати близьку їм людину чи з інших мотивів приховують відомі їм факти чи дають завідомо неправдиві показання [9, с. 107].

У процесі розкриття та розслідування злочинів слідчий, оперативний працівник вступають у різноманітні відносини з особами, які беруть участь у справі. Ці відносини можуть мати безконфліктний або конфліктний характер [10, с. 97]. Незалежно від зайнятої підозрюваним на допиті позиції слідчому необхідно брати до уваги такі його властивості: злочинний досвід у минулому; досвід протидії розслідуванню – участь у розслідуванні, використання пасток зі здійснення протидії, їх результативність, реагування на застосування тактичних прийомів, методів, засобів розслідування; інтелектуальні якості – знання кримінального, кримінально-процесуального законодавства, прийомів, пасток протидії, уява, вміння швидко аналізувати ситуацію та робити висновки, давати об'єктивну оцінку становища, що склалося, приймати рішення; морально-вольові якості – схильність до неправди, незважаючи на несприятливе положення або відсутність такої схильності, оцінка своїх дій, наявність або відсутність схильності до каяття та відкритого визнання своїх помилок, наполегливість у досягненні поставленої мети, упертість; емоційні властивості – ступінь збудження (слабкий, сильний, середній), схильність до переживання страху, напруженості, вміння керувати власним емоційним станом, рухливість емоційних переживань і т. п.; комунікативні якості – замкнутість, спроможність до легкого налагодження контактів або навпаки, вміння підтримувати спілкування на рівні власних інтересів, спроможність до викладення власних думок, маскуванню справжніх намірів [11, с. 64].

Під час допиту особи не слід забувати, що в цей момент слідчий робить типову, звичну справу, а допитуваний, можливо, запам'ятає це на роки. Він для слідчого – один з багатьох. Слідчий для нього представник органів державної влади. Потрібно бути уважливим, коректним, серйозним та справедливим, тому що від роботи та поведінки слідчого складеться враження про роботу усіх представників правоохоронних органів. Це потрібно пам'ятати при кожному допиті [12, с.12]. Одним із головних методів психологічного впливу при допиті є *переконання*. Суть його полягає у використанні слідчим матеріалів конкретної справи і даних суспільної практики, а також позитивних прикладів, почерпнутих з літератури або життя, для досягнення перебудови суб'єктивних позицій допитуваного, переконання його в необхідності змінити свою поведінку. Це, по суті, дія на інтелектуальну і емоційну сферу допитуваного із завданням опанування його вольових процесів [13, с. 364].

Висновки. Проведене нами дослідження дозволяє наголосити, що встановлення психологічного контакту є необхідною умовою при проведенні допиту. Це забезпечить отримання позитивного результату не тільки даної, а й інших слідчих (розшукових) дій з відповідною особою у подальшому.

Тобто встановлений позитивний психологічний контакт може бути результативно використаний слідчим при проведенні інших слідчих (розшукових) дій. Як наслідок, витратиметься менша кількість часу, сил та засобів

для досягнення позитивного результату проведення допиту. Це неодмінно сприятиме покращенню якості розслідування.

Подальші дослідження спрямовуватимуться на висвітлення підготовчих дій до проведення інших слідчих (розшукових) дій.

Бібліографічні посилання

1. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник / М.В. Салтевський. – К., 2006.
2. Криміналістика : учеб. / под ред. А.Г. Филиппова и А.Ф. Волынского. – М., 1998.
3. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : монографія / В.К. Весельський. – К., 1999.
4. Васильев А. Н. Тактика отдельных следственных действий / А. Н. Васильев. – М., 1981.
5. Дулов А. В. Тактика следственных действий / А. В. Дулов, П. Д. Нестеренко. – Мн., 1971.
6. Шепитько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В. Ю. – Х., 2005.
7. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология / В. Е. Коновалова. – Х., 1999.
8. Макаренко Е. И. Использование виктимологических данных при допросе потерпевших по делам о квартирных кражах / Е.И. Макаренко // Актуальные проблемы совершенствования производства следственных действий : сб. науч. трудов. – Ташкент, 1982.
9. Расследование преступлений против личности, порядка управления, общественного порядка и общественной безопасности : учебно-практ. пособие. – К., 1975.
10. Белкин Р. С. Криміналістика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криміналістики / Р. С. Белкин – М., 2001.
11. Карагодин В. Н. Разработка и использование программ допроса / В. Н. Карагодин // Теоретические и практические проблемы программирования процесса расследования преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск, 1989.
12. Настольная книга следователя / кол. авт. – М., 1949.
13. Крылов И.Ф. Криміналістика / И.Ф. Крылов. – Л., 1976.

Плетенец В. Н. Особенности установления психологического контакта во время допроса. Рассмотрены особенности установления психологического контакта при проведении допросов. Указана важность установления психологического контакта по всем допросам.

Ключевые слова: допрос, следственное (розыскное) действие, психологический контакт, тактический прием, расследование.

Pletenets' V. M. Features of establishing psychological contact during interrogation. The features of establishing psychological contact during interrogations. It indicated the importance of establishing psychological contact for all interrogations.

The article discusses the importance of establishing psychological contact during interrogation. Analysis of opinions of scientists set their similar positions on the need to establish psychological contact during all interrogations. It is stated that the establishment of a contact includes the study of the psychological personality interrogated both before the interrogation and during the meeting. In all cases, during the interrogation is necessary to create a psychological atmosphere that is configured to communicate interrogated.

Interviewed investigators indicated that the establishment of psychological contact is the most effective tactics during the interrogation of different categories of persons.

It is pointed out that the established positive psychological contact can be efficiently used and conducting other investigative (search) operations. This, of course, will help improve the quality of investigations.

Keywords: interrogation, investigative (detective) action, psychological contact, tactical approach, investigation.

Надійшла до редакції 30.12.2015